

Henning Frederik Feilberg.

Af Poul Bjerge.

Da man opfordrede mig til at skrive et Stykke om H. F. Feilberg, Pastor emer. og Dr. honoris causa i Sønderjydske Aarbøger, tænkte jeg først at svare Nej. Marius Kristensen har i Dania skrevet en saa fyldig, klar og smuk Levnedsskildring af ham, at det vilde være spildt Arbejde at prøve paa at gøre det efter. Ganske vist har han blot skildret ham set fra den videnskabelige Side, noget, der er rigtigt, naar Skildringen skulde staa i Dania. Men H. F. Feilbergs Liv og Arbejde har jo ogsaa haft stor Betydning i folkelig og kristelig Henseende, saa her vilde være god Plads til en anden Skildring; men jeg er ikke vis paa, at jeg er paa tilstrækkelig Afstand hverken i Tid eller Rum til at faa Oversigt over dette Arbejde, saa jeg kunde give en tilfredsstillende Skildring deraf.

Men da jeg egentlig gerne vilde skrive et Stykke, kunde jeg ikke godt sige Nej. Feilberg og jeg er nære Naboer og gode Naboer, tør jeg nok sige. Vi holder Aviser sammen. Vi faar vore Formiddags-Aviser og læser

dem, og om Aftenen kommer vi sammen, bytter dem og faar ofte en lun Passiar i Tilgift, saadan som det let sker blandt gode Naboer. Det er snart om et og snart om et andet. Saa fortæller han en lille Historie fra sin Skoletid, saa er en af hans Ungdomskammerater død, og han fortæller, hvad de har haft sammen, saa kommer hans Levnedsskildring i Dania og de mange venlige Stykker i Bladene, og let kommer man til at tale om et eller andet vedrørende dem. Hvad Feilberg saadan fortæller, skriver jeg mig bag Øret, og paa Grundlag deraf meddeler jeg nu det følgende. Hvem der vil have en samlet Skildring, henviser jeg til Dania, ottende Bind. Dette følgende bliver spredte Udfyldninger dertil.

Feilberg, der er født den 6. Avgust 1831, var henimod tre Aar, da han med sin Fader flyttede til Alslev Præstegaard ved Varde. Her var han omtrent i fire Aar. Saa flyttede Faderen i 1838 til Vester-Vedsted ved Ribe, og der havde Feilberg sit Hjem til 1847, da Faderen blev forflyttet til Ullerup i Sundevad. Han kom herfra i Ribe Skole og blev Student 1849. Hans Barndomstid er altsaa helt knyttet til Vestjylland, nærmere bestemt Ribe Eggen. I Sønderjydske Aarbøger for 1897 Side 165—75 har han givet en sammentrængt, men dog fyldig Beskrivelse af sit Hjem, som jeg henviser til. Det er en Perle i sit Slags, fint og varmt følt, klart og redt som alt fra Feilbergs Haand.

Han levede rigtig sammen med Bøndernes Børn, gik i Skole med dem, legede med dem og sloges med dem, saadan som rigtige Drenge altid gør. Et Aar i

Alslev-Tiden var han endogsaa i Huset hos Lærer Steffensen i Hostrup, der er Anneks til Alslev. Formentlig skete det, fordi der var Sygdom i Hjemmet. Herfra mindes han de smaa Tranlamper med Sivvæger, der oplyste eller prøvede paa at oplyse Stuen om Aftenen. Mellem Steffensens Børn og de unge Feilberger udviklede der sig et Venskab, der den Dag i Dag mindes med Glæde. En af Steffensens Sønner blev Officer, kæmpede og faldt ved Dybbøl i 1864 og døde, som Feilberg fortæller, „i Broder Peters Arme“.) I Alslev lærte han at skrive ved Sandbordet. Det var et Bord med Lister rundt om, der gik en lille Tomme op over Bladet, der var dækket med Sand. En Skyder var der til at trække hen over Bordet, saadan at Sandet blev aldeles jævnt. I Alslev skrev man i Sandet med Træpinde, andre Steder brugte man uden videre Fingrene. Og naar Bordet var fuldskrevet, trak Læreren Skyderen der hen over, og saa begyndte man igen. Naar man spurgte et Skolebarn, hvor langt er du kommen, kunde man faa Svaret: „A er lig kommen a æ Saand.“ Feilberg var kommen af Sandet, da han flyttede fra Alslev.

Ogsaa i Vester Vedsted gik han i den almindelige Børneskole. Han mindes, hvordan han og de andre Born legede, gav hinanden Gaadespørgsmaal og lærte hinanden Rim og Remser. Om Aftenen mødtes de i Byen til Leg. Sommetider legede de Varsel eller Spøgelser. En Aften var der en af Drengene, der gav Spøgelset — jeg ved ikke, om jeg maa sige saa naturtro eller livagtigt — men i alle Fald saa godt, saa

*) Løjtn. P. Feilberg ved 5. Regiment.

han havde nær kyst Livet baade af sig selv og de andre.

Foruden den almindelige Almueskoleundervisning læste han sammen med et Par andre Born lidt Tysk med en gammel Degn, der var Seminarist fra Tønder.

Og i Hjemmet var der tillige en Del Læsning, der vakte hans Læselyst og fangede hans Fantasi. Grundtvigs Oversættelser af Sakso og Snorre optog ham stærkt. Holbergs Komedier ligeledes. En dansk Oversættelse af 1001 Nat, Oehlenschlägers Oversættelse af Eventyr af forskellige Forfattere og Fortællingerne i C. Molbechs aarlige Julegaver optog ham endnu mere. Brødrene Grimms Eventyr fik han først senere fat paa. Af Eventyr, der særlig tiltalte ham, kan nævnes Grimms „Marienkind“, i Oehlenschlägers Oversættelser Tiecks „Alferne“ og Musæus „Det ranede Slor“ og af 1001 Nat „Kærlighedshistorien mellem Prins Kamaralsaman fra Øen Chaledan og Prinsesse Badur fra Kina“, der optager 221. til 227. Nat. Oehlenschlägers Aladdin kom ogsaa i hans Hænder, og den blev læst Gang paa Gang. Endelig en dansk Oversættelse af J. G. Schnabels berømte Roman „Die Insel Felsenburg“. Fortællingerne opfyldte Drengens Sind saa stærkt, saa han maatte meddele sig til andre, og han fandt villige Tilhørere i de to lidt yngre Legekammerater Albert Gottlieb, Præstens Søn fra Hvidding, og den et Par Aar yngre Broder Peter.

Saa kom han i 1842 i Ribe Latinskole. Det var noget andet. Den gik endnu i, jeg ved ikke, om man kan sige den gode gamle Gænge med stive Lektier og dygtig Prygl. Feilberg begyndte som den nederste i

Skolen og blev derfor Skolens Løbedreng, der f. Eks. maatte hente Blæk, Lys og andet, hvad der skulde bruges. Der var fire Blækflasker, en til hver Klasse. Drengvittigheden havde givet dem Navnene Mathæus, Markus, Lukas og Johannes. Saa lod det fra Læreren: „Feilberg! Hent os en Flaske Blæk!“ Og straks sprang den lille, blege, magre Dreng, som Feilberg var, nok saa glad med sin „Mathæus“. Han slap paa denne Maade fra mangan drøj Time og god Lusing.

Den haarde Medfart, der ikke alene horte til det daglige Brød, men ofte til hver Time, gik dog ikke særlig ud over Feilberg. Hans Del kan vel betragtes som en Middelhøst. En lille Dreng, der sad ved Siden af ham, fik derimod saa meget, saa det maa betegnes som Toppunktet af en rig Høst. Det var en Lidelse for den unge Feilberg at være Vidne til dette. En lille Historie medtages her. En af Lærerne sad en Dag meget rolig. Formodentlig var han ved at blunde. Drengene sad ganske stille for ikke at vække ham. Pludselig farer han op, hen til Duksen, giver ham en ved Hovedet, den næste en, den næste igen en og saaledes Klassen igennem, og det uden at sige et Ord. Han gaar tilbage til sin Plads og spørger: „Hvor var det, vi slap?“

„Ved Tilsitterfreden!“ svarer Drengene.

„Godt! Vil Du saa begynde?“

Siden har Feilberg altid husket Tilsitterfreden, men kan heller ikke tænke paa den uden i Forbindelse med en Klasselusing.

Men selv om Skolelivet inden Døre var haardt, lyse Minder knytter sig dog ogsaa til denne Tid. Godt

Kammeratskab og frisk Leg afløste Timerne. Man tumlede sig i den gamle Bys krogede Gader. Det var en yndet Leg, at en af Drengene blev bunden for Øjnene. To andre Drengene tog ham saa hver ved sin Haand, trak ham frem og tilbage gennem Byens Gader, og saa skulde han gætte, forend Bindet løstes, hvor han var. Det opøvede Stedsansen, saa Drengene var hjemme i alle Byens Kroge som en Hund i sit Hundehus.

Større Begivenheder bragte dog behagelig Afveksling ind i Skolelivet. Man gjorde Skovtur til Gram, og her mødtes sommetider Ribe Skole med Priamanerne eller de to øverste Klassers Lærlinger fra Haderslev, og saa kunde det gaa hedt til. Drengene fra forskellige Skoler betragter altid hverandre som svorne Fjender. Her kom det nationale til. Haderslevianerne sang:

Schleswig-Holstein meerumschlungen,

og Ripenserne svarede med at synge:

Slesvig-Holsten stamp i Vand!

Vend Dig om og spyt i Spand!

Saa kom det til Ordskifte, der hverken gik paa de yndigste eller blideste Melodier. Snart tog Næverne Affære, og det har hændt, at det endte med, at Knivene blev brugt, og Blodet flød.

Den nationale Følelse var kommen frem saa tidlig hos Drengen, saa det ligger forud for hans Minde, men at den uddybedes ved saadanne Sammenstød, kan man forstaa. En Ting husker han dog grant, og det

er, at hvad der mest tirrede, det var den Haan over „die dummen Dänen“, der altid kom frem fra tysk Side.

Saa en skøn Dag i Marts 1848 kommer der Bud til Ribe, at Slaverne er brudt ud. Det giver Røre i den gamle By. Der bliver holdt Møde paa Raadhuset, der dannes et Frikorps, der bygges Barikader i Byen, og det skønneste af det hele er, at man faar over en Uges Ferie fra Skolen. Næste Dag kommer der nyt Bud, ridende Stafet, der melder, at ved Bevtoft plyndrede og brændte Friskarerne paa det grusomste, man saa de vældige Røgskyer stige mod Himlen, der kunde ingen Tvivl være om, at det var, som Budskabet lød. Først hed det, at der var 4—500, men Tallet voksede i rivende Fart til 1500—3000, ja, tilsidst hed det sig endogsaa for ganske sikkert, at der var en 15—16,000. At Røgen kunde komme fra en Hedebrand, var der ingen, der tænkte paa. I Ribe blev man mere ivrig med at rede til Forsvar. Der blev affyret Proveskud fra Barikaderne, Stenbroen blev opbrudt, og Stenene slæbt op i øverste Stokværk, for i Fald Slaverne kom forbi Barikaderne, skulde de faa en saa varm Modtagelse, saa de ikke skulde lyste at komme tiere til Byen. Feilberg med sin Broder Peter rejser hjem til Vester Vedsted. Her er ikke mindre Røre. Bønderne væbner sig med Bøsser og Pigger; de unge Feilberger støber Kugler, saa Formerne bliver helt varme; alt er Liv og Bevægelse. Vor Feilberg skriver Breve til sin Slægtning, nuværende Højskolelærer H. Nutzhorn, der gik i Metropolitanskolen i København, og giver malende Skildringer af dette prægtige, fri og bevægede

Liv, som der føres ovre i Ribe Egnen. Vi anfører et af Brevene:

Den 2. April er en mærkelig Dag i dobbelt Henseende (det vigtigste kommer tilsidst).

I. Alle Folk var i Kirke i Vester Vedsted, da pludselig en af Sognefogderne sønder fra kommer galloperende, styrter ind i Kirken, slaar Fløjdørene op paa vid Gab og raaber, at Fjenden var her. Præsten maa holde op midt i sin Tale, alle Folk styrter forfærdede ud af Kirken og ser sig om for at opdage Fjenden. Da faar de at vide, at der fandt Kamp sted i Brede Kro, godt fireogenhalf Mil herfra!!, og at det enten var de fjendtlige Tropper eller Tønders Indbyggere, der sloges med Bønderne. Den Sognefoged var en modig Mand! Ikke sandt? Og den anden Dito et Sidestykke til ham. Paa Spørgsmaal om, hvad der gik for sig, svarede han: „I Brede Kro møurer de hinanden som Fluer.“ Byens [Vester Vedsted] bøsseførende Mandskab blev øjeblikkelig forsamlet og sendt syd paa for at understøtte de danske. Men saa opdagede de, at de ingen Knaldhætter havde til deres Geværer. Jeg havde adskillige, som de fik, hvorpaa de drog afsted paa Vogne. Om Eftermiddagen kom en Løjtnant Jahn, som har overtaget Kommandoen i Ribe, herud, forsikrede dem, at hele Rygtet var Løgn og opfordrede dem til, saasnart Danebrogene bliver hejst paa Taarnet, øjeblikkelig at drage til Ribe med den størst mulige Mandsstyrke. Her omkring Ribe er over 2000 Mand beredte — paa en Times Frist — at begive sig her til [det er Ribe] og kæmpe til sidste Blodsdraabe. Og ved Foldingbro ligge 300 Herregaardsskytter, hvis Antal daglig vokser, saa vi er temmelig sikre.

II. Ribe er blevet et erobrende Folk!!! Tænk engang! 2. April om Morgenen gaar Alarmtrommen, Stormklokken ringer, Folk forsamles i en Hast, og man erfarer, at Toget gælder Løgumkloster. Tredive Vogne med halvandet Hundrede Mand, hvor iblandt trende af Latinskolens Lærere, drage afsted; rundt om fra flokke Bønderne sig om dem. Da de kom til Skærbæk spurgte de Bønderne: „Har I Bøsser?“ — „Ja!“ — „Har I Krudt?“ — „Ja!“ — „Har I Kugler?“ — „Nej!“ —

„Vil I med mod Tysken?“ — „Ja!“ lød det jublende Svar. Se, saadanne Karle er vi her ovre. Da de kom til Løgumkloster, bestod Toget af 108 Vogne med fem Mand i det ringeste i hver. De kom dumpende ind i Løgumkloster, hvor der just var Marked. Den schleswigholsteinske Fane blev øjeblikkelig nedtaget og den danske stukket op. Til stor Glæde for Byen saa man, at Ripenserne ikke var Røverpak. Der raabtes Hurra for Frederik den Syvende, og alt var saa overmaade herligt. Igaar og idag holdt de Rastdag i Løgumkloster, hvor nogle fynske Dragoner ere stødte til; imorgen gælder det Tønder. Tre Fanger og tre schleswigholsteinske Faner blev hjemsendte igaar.

Ser Du, Ribe er tro mod sin Konge, skønt det ved en Fejltagelse har svoret Kristian den Syvende Troskab.

Det sidste tyder hen til en morsom Fejltagelse. Da Borgmesteren skulde tage Byens Befolkning i Ed. tog han Fejl og nævnedes Kristian den Syvende i Steden for Frederik den Syvende.

De otte Dages Ferie blev vist udstrakt til fjorten Dage, kanske længere, thi endnu den 13. April skriver han: „Jeg gider næppe tage en Bog i Haanden, endsige læse. Forresten er jeg Botaniker.“ Og i en Efterskrift: „Gid de meerumschlungne maa times alt ondt, det er mit første og sidste Ønske om Dagen.“ Men om end Skolens Arbejde saaledes forsømtes, saa var det jo intet at regne mod de store og rige Oplevelser, Drengene gjorde. Særlig gjorde det et mægtigt Indtryk paa den syttenaarige Feilberg, og vi forstaar det, naar den halvfjerdsaarige siger: „Det staar saa tydelig for mig, som det var sket i Gaar. Jeg ser Kirkens Flojddøre blive slaaet op midt under Prædiken; ser Sognefogden træde rask ind, og jeg horer Raabet: „De mører hinanden ved Brede Bro!“

Men Skolen begyndte paa ny, og man maatte til at tage fat paa Skolearbejdet igen. Det kneb vel nok lidt i Førstningen; men Stillingen er nu noget anderledes for Feilberg. Da han begyndte, var der kun fire Klasser, og han var den nederste i den laveste Klasse. Nu er der seks Klasser, og han er kommen op i den øverste. Han har ikke alene vænnet sig til Skolelivet, men han er nu mere kæk i det. Man ser det af det følgende.

Selv om Skolearbejdet blev taget op, glemte man ikke Krigen. Man levede med i den og legede med den. Nogle af Drengene var Tyskere eller Vandaler, andre Danskere, og saa gik det løs. Tyskerne tabte naturligvis, og Danskerne vandt glimrende Sejre. For at man ikke skal tro, jeg farer med løs Tale, anføres her en Rapport fra et enkelt Slag.

„Efter en forud overlægt Angrebsplan begyndte vore Tropper Kampen mod Fjenden omtrent Kl. 10. Vandalerne og Friserne kom efter Aftale til Hjælp og udførte et udmærket Choc mod Brigaden Jørgensen, som de ganske nedsablede. v. Aagaards Division blev tagen tilfange af min og v. Esmanns Brigade; v. Meier derimod vedligeholdte en hæftig Tirailleur Fægtning med v. Holst og v. Smith. I denne Fægtning blev Fjenden ved vor Overmagt aldeles overvunden, hvorefter Vandalerne og Friserne trak sig tilbage. Efter deres Bortgang begyndte paa ny Forpostfægtningen, og Kampen var paa det højeste, da . . . en Røst lød: „Aa aa! Gysseligt! Græsseligt! Sætter Jer øjeblikkeligt paa Eders Plads!“ En Løve stod i Rektors Skikkelse med aabent Gab og vittende Hale. Vi højede os for Overmagten og adlød med Resignation. Dog er vi ingenlunde modløse.

Hovedkvarteret, 8. Mai Kl. 11 1849.

v. Feilberg,
Brigadegeneral.“

De havde ogsaa en Kampsang, der gik paa Melodien: Schleswig-Holstein meerumschlungen.

Anden Bænk, du stormomsuste,
holdt mod Fjendens Vælde Vagt!
Krigens Storme om dig bruste,
aldrig blev du dog forsagt.
Smith og Friis vil slaa med os,
kækt vi hyde Fjenden Trods.

Dyrebare, kække Venner
dyrt vor Fjende høde skal,
den, som Krigens Fakkeltænder,
regnes blandt fordømtes Tal.
Smith og Friis o. s. v

Skal vort Blod paa Marken strømme,
svigte vi dog ej vor Ed,
aldrig vil vi Marken rømme,
om end Kampen bliver hed.
Smith og Friis o. s. v.

Om end Fjendens store Flokke
styrter ind paa vor Armé,
det dog ej kan Modet rokke
frejdigt vi mod Himlen sé!
Smith og Friis, slaa kækt med os,
hyd vor lumpne Fjende Trods!

Sangen er skreven af Brigadegeneral v. Esmann, den V. A. Esmann, der døde som Præst i Karise. Han

og Feilberg var den Gang gode Skolekammerater, og Kammeratskabet gik over til et inderligt Venskab, der holdt, til Manden med Leen kom til Esmann. Og som det gik med disse to, gik det med flere. Skolekammeraterne blev Venner, Venskabet voksede gennem Tiderne, og naar nu de gamle kommer sammen og taler om Drengetiden, har Tiden sløret det haarde, fremdraget det milde, og man opdager, at man har mange lyse Minder sammen. Men det var ikke alene Kammeratskabet, der udvikledes. Som god Kammerat med Bornene kom han i Forhold til Stiftsfysikus H. F. J. Kjær og Stiftsprovst, senere Biskop J. B. Daugaard, og dette, at han ofte fik Lejlighed til at komme i disse to Hjem, fik saa stor Betydning for ham, saa han altid har følt, han stod i stor Taknemlighedsgæld til disse to Familier.

Saa blev han Student i 1849 og skulde nu vælge sit Studium. Egentlig var der ikke Tale om noget Valg, thi fra han kom ind i Skolen, havde det altid staaet klart for ham, at han vilde være Præst. Men Feilberg har altid haft den Egenskab at have et aabent Øje for alt, hvad han mødte. Han vil kende det og have Rede paa det. Planteverdenen var noget af det første, han kastede sig over, og som han søgte at trænge til Bunds i. En gammel Provisor Ingversen i Ribe hjalp ham til Rette med at lære Blomsterne at kende efter Hornemanns Botanik. Og i sin Fritid maatte han ud i Mark og Enge omkring Ribe for at studere de kære Planter. Og vi ser, at da Skolen fik Ferie paa Grund af Krigen, kaster Feilberg sig paa Botaniken. Men der var ikke den spædeste Tanke

hos ham om, at det skulde blive andet end et Fritidsarbejde; han vilde være Præst.

Saa flytter vi med ham til København, hvor han begynder sine Studier. Her kom han i Forhold til saa forskellige Folk som Vilh. Beck, der senere blev Indre Missions berømte Fører og Leder, K. V. Gøtzsche, der døde som Biskop i Ribe, J. M. V. Nellemann, Ministeren og Dr. O. Siesby. Feilberg har altid haft Evne til at være Jøde med Jøderne og Græker med Grækerne. Niels Lindberg, der døde som Valgmenighedspræst i Kerteminde, og J. L. Knudsen, der døde som Sognepræst i Lejrskov, sluttede han et inderligt Venskabskab med. De førte ham ind i den grundtvigske Kreds og drog ham med til Vartov. Om han end fik denne Kreds meget at takke for, saa var det dog ikke den, der i religiøs Henseende fik størst Indflydelse paa ham. Det var — naar Enkeltmænd skal nævnes — Søren Kierkegaard og Professor Rasmus Nielsen. Kierkegaards Boger var som en Aabenbaring for ham. Den Inderlighed, den Ild, den Lidenskab, der var i dem, gjorde sin Virkning paa Feilberg. Han læser dem Gang paa Gang, han lever i dem og med dem. Vi husker, det er i den Tid, Mynster dør, og Martensen berømmer ham som Sandhedsvidnet, og Kierkegaard derved opægges til sit vilde Angreb paa den officielle Kristendom.

Opholdet i København strakte sig over et Tidsrum af syv Aar, seks til sit Studium og et som Lærer hos Frk. Zahle. Ogsaa fra Arbejdet som Lærer paa Frk. Zahles Skole gemmer den gamle Mand lyse

Minder. Han er hende taknemlig, fordi hun lod ham prøve sine Kræfter i Skolens Tjeneste.

I 1856 blev han ordineret som Præst. Han skulde være Kapellan hos E. H. Hagerup i Store og Lille Solt. Bagefter kørte han med sin Fader, der var til Stede ved Ordinationen i Flensborg, hjem til Ullerup. Og hans første Gang i den ny Præstekjole blev at følge sin Moder til Graven. Hun havde længe været syg og lidt meget, hendes Liv havde været fuldt af Modgang, og dog døde hun med Tak til Gud og Mennesker for al den Lykke, Livet havde bragt hende. Hun hviler paa Kirkegaarden i Ullerup, og hendes Grav skal endnu smykkes af kærlige Hænder.

I Sommeren 1859 gjorde han en Rejse til England. Med den hænger det saaledes sammen. Dr. Robertson, der var Præst ved den Forenede Presbyterianske Kirke i Glasgow, havde sammen med nogle andre Skotter været i Danmark, vistnok i 1857. De vilde, som Udsendige for „Den Evangeliske Alliance“, der, saa vidt Feilberg mindes, skulde holde Møde i Berlin samme Aar, undersøge, hvordan det stod med den danske Styrelse i Slesvig, om det ogsaa var sandt, at den vilde tage Modersmaalet fra Folk og paatvinge dem et andet Sprog. Feilberg havde tilfældig truffet disse Mænd paa et Dampskib, der gik mellem Flensborg og København. Han kom til at tale med dem, syntes godt om dem, hjalp dem til Rette i København og var deres Tolk. Dr. Robertson indbød ham til at besøge sig i Glasgow, og sammen med Pastor J. C. L. Plenge, der den Gang var Præst i Satrup, rejste han saa til England nævnte Sommer. Efter et kort

Ophold i London rejste han over Edinburg til sin Ven Dr. Robertson, der i Sommertiden boede i Callander, der ligger ved Indgangen til de skotske Højlande. Det var dejlige Dage, han tilbragte her. Og nu skulde han rejse videre i den friske Natur, studere Folkelivet og Kirkelivet, særlig den forenede presbyterianske Kirke. Alt tegnede til, at det blev en herlig Rejse, rig paa Oplevelser, rig paa Udbytte. Da kommer der Brev fra hans Fader, at han var indstillet til Valg i Ladelund, han maatte endelig se at komme hjem. Det var næsten som en Jobspost. Havde han endda rejst en Dag før, som Bestemmelsen egentlig var, eller havde Brevet blot forvildet sig! Men nu havde han det. Afbryde sin prægtige Rejse, der lod til at blive rigere paa Udbytte efter Haanden — det var næsten ikke til at holde ud at tænke paa. Men Brevet viste tydelig, at Faderen glædede sig til at se sin Søn som Præst i Ladelund, og at det vilde være en Sorg for ham, hvis Feilberg ikke kom hjem til Prøveprædikenen. Dr. Robertson mærkede, at der var noget i Vejen med ham, tog ham derfor ene ind i sin Stue og bad ham betro sig, hvad der var i Vejen. Feilberg forklarede det. Han spurgte saa: „Hvad vil De helst?“

„Der er ingen Tvivl om det; var Valget frit, saa blev jeg,“ svarede Feilberg.

„Saa skal De rejse, og rejs saa i Guds Navn Man bør altid, naar der er Tale om Pligt, gøre, hvad man nødigst vil, thi saa gaar man sikrest.“

Saa afbrød han sin Rejse, tog hjem hurtigst muligt og naaede ogsaa at komme tidsnok. Men mager

og bleg som han var, og han har jo aldrig haft nogen stærk Stemme, turde Bønderne ikke vælge ham. De tænkte som saa: „Det er Sognet, der bærer Omkostningerne ved Valget. Skulde han nu gaa hen at dø, saa havde de dobbelt Ulejlighed og de dobbelte Udgifter, og saa valgte de en, der saa mere sund og kraftig ud“.

Endnu samme Efteraar blev han Sognepræst i Valsbøl. Det var kun et lille Præstekald. Følgende Fortælling viser det. Der var Bispevisitats hos en af Feilbergs Formænd, og til Middag fik de Ærter og Flæsk. Bispen udtalte, at det glædede ham meget, at man ikke her som saa mange Steder var ved at sætte Huset paa den anden Ende, naar Bispen kom, men holdt sig til Husets jævne Kost. Præsten svarede, at heri tog Bispen helt Fejl; til daglig fik de nok Ærter, men de fik ikke Flæsk til, det var Præstekaldets Indtægter ikke til. Man undrer sig derfor ikke, da Feilberg blev gift, og Familien øgedes, at han søgte et Embede, der var lidt større. I Foraaret 1862 blev han saa forflyttet til Store Vi, hvor han blev, indtil Tyskerne afskedigede ham i 1864. Det er ikke i nogen lang Tid, hans Arbejde er knyttet til Egnen dernede ved Sproggrænsen. Samlet bliver det nok otte Aar; men disse otte Aars Arbejde er lagt paa tre forskellige Steder med omtrent lige lang Opholdstid paa hvert Sted. Vi kan derfor nok forstaa, at hans Arbejde ikke kunde faa den store Betydning eller sætte de rige Frugter, som man ellers kunde have ventet. Hvem der kender lidt til en Præsts Arbejde, ved nok, at det Arbejde, som der kan udrettes blandt de sin-

dige Jyder i en to—tre Aar, skal der tales sagte om. Men læser vi den Skildring igennem, som Feilberg har givet i Sønderjydske Aarbøger 1895 Side 1—44, saa ser vi, hvilket Fond af Kraft og Flid han har lagt ind i sit Arbejde. Han har ikke betragtet sig selv som den, der var udlært, og som nu uden videre kunde begynde, og hvis Folk ikke vilde høre ham eller ikke kunde forstaa ham, saa var det deres egen Skyld; han havde gjort sin Pligt. Nej, han saa paa det, som begyndte hans Læreaar nu først for Alvor. Det var let nok at prædike paa det almindelige danske Rigsmaal; men gjorde han det, gik det over Hovedet paa Folk. Det var heller ikke vanskeligt at prædike paa Højtysk; men det forstod man heller ikke. Han maatte lære Folks Udtryksmaade at kende, han blev nødt til at studere Folkemaalene dernede og i sine Prædikener og i sin Tale at bruge Ord og Sprog vendinger, der enten var taget fra selve Folkemaalene, eller som laa det meget nær. Men om alt dette maa man læse i hans egen Fremstilling anførte Sted i Sønderjydske Aarbøger. Han naaede ogsaa sit Maal; men saa blev han afbrudt midt i sit Arbejde. Voldsmandens Haand brød ind og knuste hans Livs Værk og hans Fremtids Forhaabning. Dette er noget af det haardeste, der har ramt Feilberg i hans halvfjerdsindstyve Aar. Længe varede det, inden han forvandt det; maaske har han aldrig forvundet det.

Naar han nu tænker tilbage paa den Tid, knytter der sig mange lyse Minder til den. Det er til de gamle Folk dernede, og det er til Børnene og de unge, maaske ikke mindst de sidste. Det var med de dansk-

sindede Folk dernede, han sluttede Venskab; men der var ogsaa Folk blandt Slesvig-Holstenerne, der havde saa megen sund Sans og jævn Naturlighed, der brød igennem det politisk-fanatiske, saa der kunde udvikles Venskab mellem Feilberg og dem. Blandt Præstefamilierne mindes han med særlig Glæde og Taknemlighed Pastor Chr. Ewaldsens Hjem paa Søndertorvet i Flensborg og Naboen i Medelby, Pastor Christiansen, i de Aar Stænderdeputeret, og blandt Lærerne Jens Madsen, den Gang Lærer i Ellund, nu Viceskoleinspektør i København, og Degnen i Valsbøl, J. J. Jepsen, nu Lærer paa Møen.

Nu stod han ikke alene ledig paa Torvet, men opreven i Sindet; det var, som alt var styrtet sammen for ham. Hans Gerning var brudt, selv var han kastet paa Gaden, og Døren smækket i Laas bag ved ham. Men heldigvis sprang der saa andre Døre op for ham. Han blev Hjelpepræst hos Pastor G. Strøm i Marslev paa Fyn. Og i Løbet af et Aarstid kom han saa meget til Ro, saa han turde tænke paa at tage et mere stadigt og omfattende Arbejde op. Han blev saa i Efteraaret konstitueret som Førstelærer paa den betalende Borgerskole i Odense, hvormed fulgte Stillingen som Kateket ved Frue Kirke. Et Par Aarstid senere blev han tillige konstitueret som Fængselspræst. Han blev ogsaa Lærer ved Fru Heins Skole.

I Løbet af disse Aar kom Feilberg under Skolearbejdet saa meget til Ro, saa da der kom et Par Mænd fra Brørup og opfordrede ham til at søge Brørup og Lindknud Præstekald, tænkte han alvorligt over at blive Sognepræst igen.

Brørup er et Sogn, der ligger omtrent midt mellem Kolding og Ribe, ikke langt fra Kongeaaen og en god Mil fra Askov Højskole. De kendte Feilbergs Fader, og derfor kom de til Sønnen, de vilde gerne have ham til Præst. Det var et stort og besværligt Kald, men med en lille Løn. Feilberg krympede sig derfor lidt ved at søge det. Men saa var det Dr. L. Helweg i Odense, der slog Hovedet paa Sømmet, i det han sagde: „De skal ikke spørge om Lønnen, naar der kaldes paa Dem.“ Feilberg indgav sin Ansøgning. De to Mænd rejste til København, gik først op til N. J. Termansen, og sammen med ham til Minister Aleth Hansen, og saa blev Feilberg Præst i Brørup 1869.

Nu begynder hans Arbejde i det sydlige Jylland først i Brørup og siden i Darum ved Vesterhavet, indtil han i 1891 tager sin Afsked og drager til Askov, hvor han siden har været bosat. Det var omtrent den samme Egn, som den der hørte hans Barndom til. Ogsaa her gjorde han et godt og velsignelsesrigt Arbejde. Folk i Brørup og Darum kan tale med om det.

Men naar nu hans halvfjerdsindstyvende Aarsdag er bleven fejret saa festlig, saa er det jo ikke saa meget, fordi han har været en trofast Præst og et godt og mildt Menneske, der i det stille har gjort et jævnt og dygtigt Arbejde for at hjælpe sine Medmennesker i kristelig og menneskelig Henseende; men saa er det, fordi han er bleven en Videnskabsmand af Rang. Men hvordan er dette Menneske, der færdedes saa stille overalt, deltog i Menneskenes Sorger og Glæder og aldrig lukkede sig ude fra nogen af de Strømninger,

der gik igennem vort Land, bleven Videnskabsmand? Vilde vi spørge Feilberg selv, vilde han svare: Det ved jeg saamænd ikke; det er kommen ganske af sig selv. Der er ingen, der staar mere forbavset over for den Opmærksomhed, man har vist mig, end jeg selv.

Som vi har set, maatte Feilberg i Sønderjylland gøre det store Arbejde for at komme til at tale et Sprog, som Folk forstod. Men under dette kom han til at se, hvilket ejendommeligt Liv Bønderne levede. Det var som en Verden for sig, en Verden med sin egen Levevis, sine egne Tanker, sin egen Poesi, ja næsten ogsaa sin egen Tro og Religiositet. Han gav sig til at studere det, ligesom han i sine yngre Dage studerede Botanik. Ikke for at gøre Brug af det til noget, men fordi det var en Trang for ham at komme til at forstaa dette Liv, der rørte sig omkring ham. Det var et rent Fritidsarbejde, og aldrig tænkte han, at der skulde komme noget ud af det. Saa er det, at han er sammen med sine Præstebrodre en Gang, Talen falder paa en Afhandling om Almuens Sæd og Skik, og tilfældig bemærker Feilberg, at det syntes han, han kunde have gjort bedre. „Ja, gør det saa“, blev der sagt til ham. Og saa kunde han ikke lade være. Han samlede nu mere omhyggelig og efter en to—tre Aars Forløb skrev han sin „Fra Heden“, der udkom først i Slesvigske Provinsial-Efterretninger og siden som Bog i 1863, en Bog, hvorom Marius Kristensen skriver: „Det er ligefrem et glimrende Første-Arbejde.“

Saa kommer Afbrydelsen i 1864, og først da han kommer til Brørup og kommer i Ro blandt sine kære

Vestjyder, tager han fat igen, smaat og jævnt, ikke for at skrive Bøger, men for at komme til fuld Forstaaelse af det Folkeliv, han lever i. Og da han saa endelig kommer efter, at der maaske dog kan komme noget ud af det, bliver han ved at gaa fremad paa sin sindige Maade. Det gælder ikke for ham, at det gaar hurtig; nej, det han lægger Vægt paa, det er, at det gaar sikkert, aldrig at slaa sig til Ro med noget, uden at det er prøvet og vejjet og bevidnet. Og naar en Mand bliver ved med et saadant Arbejde, saa skal det nok sætte Blomst og bære sin Frugt. Men det er ikke ethvert samvittighedsfuldt og dygtigt og flittigt Menneske, der bliver Videnskabsmand, og selv om han bliver det, saa er det ikke sagt, at han faar en Fremstillingsevne som Feilberg. Man maa have noget i Vuggegave, der kan sætte Kronen paa alle de andre Egenskaber, og Feilberg har faaet en saadan Vuggegave. Vi ønsker ham til Lykke med, at Arbejdstrangen og Arbejdsevnen har føjet sig smukt sammen med Vuggegaven hos ham.
